

Édesapám teljesen tisztán emlékszik arra, amikor Nagypám azon a május elsején hazaérkezett. Háborúsdit játszott a ház előtt, az oroszok éppen át-törték a frontvonalat, visszaszorították a németeket a csatornafedélen túl,

52 Halmai Róbert

NAGYAPÁM

(részlet)

ruha szabása is másként viselkedik, ha egyenes vagy ha cikk-cakk öltésekkel varrja össze, úgy lett más jelentése mindennek, amikor hazaért a május elsejei felvonulásról. Először nem is értette, hogy már semmi nem lesz olyan, mint amilyen azelőtt volt.

Arra lett figyelmes, hogy nyitva van a kertkapu. Reggel, ahogy minden reggel, és ahogy Nagyanym is napközben, ha boltba szaladt, és akkor is, amikor hazaérték, kulcsra zárta maga mögött a kaput. Biztos volt benne.

A zár nyelve kilógott a zárból.

Csöpögött a kerti csap. Valaki felrúgta a piros műanyagvödrot. Sárcsomók ragadtak a járólapra.

A kavicsokat, amikből Édesapám épített várat szombaton, széttúrta valaki.

Fejmagasságban letört a ringlófa egyik ága. A járdára hullott zöld gyümölcsöket összetaposták.

A kapa a virágágyásban hevert.

Nem szaladt elé a kutya. A lánc a cövektől az ólba vezetett.

A sárkaporon agyagos sár, nem olyan fekete, mint a kertben, a veteményesben, az ösvényen, hanem sárga és csomós, még nedves, kavicsok ragadtak bele és ringlódarabok.

A kerti asztal megkopott piros viaszosvásznán cigarettahamu. Cigaretta hamu a tulipánládában is.

Sáros volt a lábtörlő.

Az ebéd nem volt kész. A tűz kialudt a sparthertben. Nagyanym a konyhaasztalnál ült. Hát megjött, mondta maga elé, és megigazította fején a kontyot. Biztos éhes. De nem mozdult. Amikor Nagypám elkezdett pakolni a szobában, még utána szólt Nagyanym, hogy ahogy kérte, meg sem szólt, hagyta, hagyta, hogy azt tegyenek vele, amit akarnak, egy szót sem szólt, még csak az kellene, hogy meghallják a németes kiejtését és szibériába vigyék.

a kerti csap mögé. Nagypám gyanakvó tekintettel ránézett, az árulkodó jeleket kereste. Pedig szinte minden ugyanúgy volt, ahogy lenni szokott. És mégis, az apró eltérések egyszeriben mindent megváltoztattak. Ahogy a

Édesapám eközben a gyöngyvirágok között a műanyagkatonákkal játszott. Dáváj, dáváj, szuká, ismételte.

Édesapám kisgyerekként gyakran félrekapta a fejét, mintha csak egy lövés dördült volna el. Gyakran elképzelte az után a május elseje után, hogy mi történt volna, ha Nagypapám sógora a megfelelő pillanatban félrekapta volna a fejét, ahogy eldördült az a lövés Sztálingrádban, a Tambovskaya utca sarkán, a Január 9-e téren, szemben Pavlov házával, a szovjet géppuska-fészken túl.

Aznap már háromszor rohamozták meg a száztizennyolcas pont melletti félig romos lakóházat. Háromszor vonultak vissza. Pedig még csak alig múlt hét óra. Felix rágyújtott. Otthon most kel fel a nap. Kemény dió ez a tizenharmadik lövész-gárdahadosztály. Kifújta a füstöt. Remegő kezét nézte. Negyedszerre sikerülni fog. Az ő osztaga visszafelé fog elindulni a villamos sínek mentén, ahol az a kilőtt kübelwagen áll, balra fordulnak, végigmennek a szobor tövénél a futóárokban, a víztorony mellett ismét balra, ott szaladni kell, mert a huszonnégyes dombról pont rálátunk arra a térre a mesterlövészek. Szívott egy slukkot. A parknál már fedezéket adnak a szétlőtt betonoszlopok. Onnan lemennek a harmadik ház pincéjébe. Nevetnie kellett, ha eszébe jutott az a szakállas kis öreg, akibe kedden futott a pinceajtóban. A ház tulsó felén tíz-húsz métert kell kúszni egy üregben, hogy kijussanak a vasúti sínek mentén, nem messze a tejcarnoktól. Ott se mostanában láttak tejet. Ők kenyeret is alig. Kifújta a füstöt. A terv szerint a tejcarnok déli sarkánál várják a jelet, pontosan tizenkét perccel a frontális támadás után egy vörös jelzőrakéta, utána egy gyors sprint a betonkerítésig, ahonnan már rálátás nyílik a ház hátsó falán a panzer által ütött lyukra. Szívott egy slukkot. A többi már gyerekjáték a szakaszvezető szerint.

Amikor meghallotta az első lövést, felkapta a mausert és átszaladt az oldalára dőlt vagonhoz. Szájában lógott a cigaretta, az ütköző fedezékéből lesett ki a Január 9-e térre. Tudhatta volna, hogy ez lesz. Alig szívott pár slukkot. Ekkor egy újabb lövés a mögötte lévő ház homlokzatába csapódott, vakolat hullott a gallérrá. Nyakát behúzza a kioszk felé szaladt, a bádoglemezek mögött biztonságban lesz. Pár méterrel előtte megbotlott, a cigaretta a macskakőre gurult.

Ennyit a tervekről, pedig pár slukk még jól esett volna. Az egykori pénztárosablak rácsai között óvatosan átdugta a mausert, hogy megkeresse a mesterlövészt. Ahogy belenézett a kémlelőbe, csak a villanást látta, egy pillanatra azt hitte, a nap csillant meg az optikán.

Édesapám gyakran elképzelte, hogyha Felix, a sógora akkor Sztálingrádban nem gyújt rá, ha nem a vagon felé szalad, ha nem botlik meg egy

betondarabban, ha nem ejti el a cigarettát, vagy ha kicsit hamarabb látja meg a villanást, és nem őt, hanem ő találja el azt a szovjet katonát, aki azon a május elsejei napon benyitott a kertünkbe, minden máshogy alakul. Igaz, azt nem tudta volna megmondani, hogy hogyan.

54

És akkor abban az évben, kilenc hónapra rá, január végén megszületett Nagynéném. Édesapám úgy emlékszik, hogy mindenkit elvarázsolt, ahogy később is mindenki rajongott érte. Nagypám már a születésekor meglátta benne azt a nőt, akivé tizenkilenc évvel később vált. Még azt a keleties arcélt is szerette, a mandulavágású szemeket, az ébenfekete, csillogó haját, a kidomborodó, keskeny homlokot. Ahogy az erős járomcsont elrejtje azt a tekintetet, a zöldesbarna szemgolyót, a folyton változó, táguló és szűkülő pupillát. Mint egy kaleidoszkóp, mint a kaleidoszkóp, ahogy a nap felé tartja, ugyanúgy elbűvölte őt is, ahogy később annyi fiút az utcában, az iskolában. A bálteremben azt a nyakkendőös férfit.

Nagynéném keze lila volt, ráncos és ragacsos, de ahogy Nagypám mutatóját szorították azok a vékony, puha ujjak, látta azt is, ahogy évekké később az utcán az ő tenyerébe simul a kislány keze. Ahogy még később egy másik férfi tenyerébe fognak simulni, ahogy a bal gyűrűsujján a gyűrűt forgatja unalmában. Látta azt is, ahogy simogat a kezeivel, ahogy kiázik a kádban, ahogy a vizes haját simítja hátra vele, látta, ahogy répát szeletel, ahogy megmarkolja a fakanalat, ahogy megpihen a tenyere a kötényen. És látta, ahogy üt vele egy mellkast, ahogy újra és újra lecsap, ahogy a húsba mar vele, ahogy sziszegnek a karon azok a körmök.

Amikor először kicserélte a pelenkát, és az ujjai közé fogta a rugdosó kis lábfejeket, maga előtt látta, ahogy spiccebe feszül, ahogy fekete magas sarkú feszül a sarkára, ahogy a térd behajlik és megremeg a vádli. Figyelte ő is, ahogy az a férfi is figyelte tizenkilenc évvel később, ahogy kivillannak combjai a szoknya alól, ahogy a harisnyát igazítja simára. Megbabonázva bámulták, ahogy a csípője, a dereka, ahogy a szoknya a szélben, az utcán, a parkban, ahogy csiklandozza, leporolja, zavarában, ahogy lefogja, felnevet, ránéz, kacsint. Ahogy elkomorodik, amikor megérti.

Amikor először fürdette Nagynénémet, ahogy karjában tartotta, és beleengedte a langyos vízbe, a tapicskolástól a víz a padlóra fröccsent, ahogy Nagynéném vére fröccsen tizenkilenc évvel később a kredencre.

Nagypám megrázta a fejét. Voltak dolgok, amiket nem akart látni, amikről nem akart tudni. Mégis mintha látta volna a jövőt. Bármit megtett volna, hogy ne úgy történjen, hogy elkerülje, amit világosan látott, és mégis, az egyre csak közeledett.

Édesapám emlékezett arra, hiszen előtte nem titkolta, csak egy kisgyerek volt, és nem érti, a dobozban miért nem találja, hogy Nagyapám minden reggel felírta az álmait egy kockás jegyzetfüzetbe, amit az éjjeliszekrény fiókjában tartott, a biblia alatt. Soha nem olvasta vissza, csak egy ceruzával gyorsan leírta tömondatokban amint felébredt. Gyakran mondogatta, ez az egyetlen módja, hogy elfelejtse azokat, hogy ébren ne egy álomvilágban éljen. Hogy amikor boltba megy, ne az gyötörje, hogy egy labirintusban bolyong, hogy amikor rágyújt a balkonon, ne egy toronyszobába börtönözve érezze magát, hogy amikor élt vasal egy nadrágba, ne a naplementét bámulja a tengerparton ülve, hogy amikor a veteményest ássa, ne Orleans ostrománál döfje kardját az angol zsoldosok bordái közé. Hogy minden mozdulat ne az az egyetlen mozdulat legyen újra és újra. Hogy minden mondat, amit mond, ne egyetlen mondat folyamatos ismételtetése legyen. Megfogalmazta hát az álmait, a helyesírás szabályaiba zárta, a nyelvhelyességgel kötözte meg őket. A szöveg majd elvégzi helyette azt, amire ő nem képes, gondolta.

Talán úgy történhetett, hogy Nagyanyám takarítás közben bukkan a jegyzetfüzetre, még csak pár lap volt teleírva. Bár egy névmás sem nevezte meg, mégis úgy érezte, minden bekezdés róla szól. Ő az az alak, aki a labirintus kijáratánál vár rá, ő az, aki a tengerparton mellette ül, míg a nap a horizont alá bukik, ő az, aki ráfordítja a toronyszoba kulcsát, ő maga Szent Johanna. Attól a naptól fogva minden reggel kitépett egy lapot belőle, és azzal gyújtott be a kályhában.

Így lopták el végül az évek múlásával egymás álmait.

Talán mert ő is mindig titkolózott, talán mert mindig mindenki eltitkolt fontos dolgokat mások előtt, talán ezért volt az, hogy Nagyapám ki nem állhatta, amikor titkokat oszt meg vele Nagyanyám. Az előbb hallotta, de nehogy elmondja bárkinek is. Ha ezt megtudnák, lenne akkora botrány, hogy a vatikánig is elhallatszana. Úgy tudja, és ez egészen biztosan igaz is, mert olyantól tudja, aki, de bizalmasan kezelje, ez nem kerülhet ki. Ez tényleg a négy fal között kell. Meg kell ígérje, hogy nem mondja el senkinek, de ezt igazán nem tudja magában.

A titkok témája rendkívül változatos volt, az apróbb botlásoktól egészen az államtitkokig Nagyanyám mindenről megtudott ezt-ézt. Voltak családi perpatvarok, férj és feleség, apa és fia, gyermekek és több irányú és ágú felmenők közötti kisebb-nagyobb összezőrdülések. Voltak köztük apró balélépések, félrenézések, csalások, megcsalások, becsapások és egészen komoly hűtlenségek, továbbá családon belüli. És voltak lopások, egy csokoládé a boltban a polcról, egy új kasza a kerítés mellől, párnahuzatba rejtett összegek, értékes gyűjtemények és ékszerek, haszonállatok, olykor egy egész

csorda is. Egyszer vér is folyt, akkor Nagymamát kihallgatásra is bevitték. Egy alkalommal egy államellenes összeesküvésről is tudomást szerzett, egy máskor pedig meglepően nagy anyagi haszon reményében a hazaárulás lehetőségére is felmerült.

56 Nagymamám elvárta, hogy mindig minden köztük maradjon.

Ő azonban úgy érezte, képtelen mindent magába fojtani, valahogy el kell mondja, meg kell ossza. Beszélennie kell róla, mert ha nem beszélhet másoknak, megállás nélkül magában kell beszéljen.

Egy nap eljött, aminek el kellett jönnie, nem bírta tovább. A szomszédnak átkiabált a kerítésen egy határozószót, a postásnak csak egy ragot adott tovább, az autószerelőnek két főnevet és egy számnevet. A boltost módosítószavakkal halmozta el, kezdjen vele, amit kezdeni tud. A buszsofőrnek csak egy ígét mondott, a hivatalban töltelékszavakat, az újságosnál kizárólag névmásokat ismételt. Az utóneveket legvégül a zöldségesnek dobálta oda.

Magának csak a névelőket tartotta meg.

